

ÚVAHA NAD *MOTU PROPRIO SUMMORUM PONTIFICUM* BENEDIKTA XVI

*péči zodpovědných organizátorů Liturgicko pastoračního týdne v Camaldoli:
mnišské komunity v Camaldoli – Camaldoli (AR)
a Institutu Pastorální liturgie Opatství sv. Justiny v Padově
a Sdružení profesorů a znalců liturgie (APL)*

Motu Proprio Summorum Pontificum Benedikta XVI. vstoupí v platnost o blížícím se 14. září. V souladu s tradicí liturgické formace a pastorační vnímavosti, již se po čtyřicet let zabývaly mnišská komunita v Camaldoli – Camaldoli (AR), Institut Pastorální liturgie Opatství sv. Justiny v Padově a Sdružení profesorů a znalců liturgie (APL), se jeví jako vhodné vypracovat tento úvod ke klidným a vyváženým úvahám nad některými body tohoto papežského dokumentu, přičemž další zpřesnění a prohloubení necháváme na jiných kompetentních místech. Cílem našeho dokumentu je nabídnout příspěvek pro zprostředkovatelskou roli, jež bude nezbytná, aby se zamezilo, že by tato nová disciplína mohla vyvolat v životě církve rozdělení a pnutí, a nikoliv společenství a usmíření, jak je jejím úmyslem.

Úvodní poznámka

V církvi a v jejích členech nacházíme dvě formy nelibosti, jež musejí být překonány: nelibost vůči minulosti, což je radikalismus, a nelibost vůči budoucnosti, což je kompromis. Usmíření, k němuž směřuje *Motu Pro-*

prio, se musí proměnit v liturgickou praxi, jež bude vzdálená jak od radikalismu bez minulosti, tak od kompromisu bez budoucnosti. U kořene těchto pastoračních i liturgických otázek, jež mohou být vzneseny ve vztahu k *Motu Proprio*, je způsob, jak je interpretován II. vatikánský koncil a jeho vliv na liturgickou praxi, jež může být načrtnut tímto způsobem.

Liturgická reforma vychází z dávných dob: rodí se v prostoru Liturgického hnutí, které už v první polovině 19. století poukazovalo na nesnáze a obtíže v praktickém slavení bohoslužeb a které pak bylo oficiálně založeno na začátku 20. století v souladu s pobídkou sv. Pia X. Cesta vedoucí k liturgické reformě, provedené podle směrnic II. vatikánského koncilu, nesmí být interpretována jako přerušování a diskontinuita, avšak ani jako bezproblémová kontinuita vzhledem k nereformovatelné praxi. Nikoli náhodou kritizoval papež Benedikt XVI. ve své známé Promluvě k Římské kurii v prosinci 2005 takovou interpretaci II. vatikánského koncilu, jež se nese v linii jednoznačné diskontinuity a přerušování, aby potvrdil nikoliv logiku prosté kontinu-

ity, nýbrž logiku „reformy“. Zajistit kontinuitu tradice v obnově [liturgie] tedy zároveň obnáší jistý stupeň diskontinuity. Liturgická tradice vzhledem k jejímu zvláštnímu pastoračnímu charakteru nežije navzdory reformám, ale vzkvétá díky nim.

1. Tři základní tvrzení

Krok, který Benedikt XVI. udělal, obsahuje sám v sobě – především v *Dopise biskupům* – některá pastorační a duchovní kritéria, podle nichž je možné jej správně interpretovat. Tato kritéria mají být doceněna jako integrální součást nové disciplíny. Na základě souběžné četby *Motu Proprio* a *Dopisu biskupům* můžeme poukázat na tři hlavní myšlenky:

1.1. Liturgická reforma není a nesmí být „zpochybněna“

Toto tvrzení, jež se dvakrát opakuje v *Dopise biskupům* Benedikta XVI., se týká podstatného rozdílu mezi „řádnou formou římského obřadu“ a „mimořádnou formou římského obřadu“. Obě tyto „formy“ jsou projevem jediného „práva“, přičemž *řádná* forma není vázána na žádné specifické podmínky, zatímco forma *mimořádná* může být slavena pouze za předpokladu, že jsou splněny určité podmínky. Učení koncilu, dokumenty a liturgické knihy obnovené liturgie, pokoncilní magisterium biskupů, a především pozitivní výsledky, za něž vděčíme reformě, nejen že zůstávají platné, ale jsou i nadále řádným kritériem (tzn. kritériem pro všechny dny, pro všechny věřící a pro všechny služebníky církve), jimiž se má inspirovat pastorační formační nasazení [církve] vůči všem.

1.2. Nechce a nesmí se se vytvářet rozdělení

Někteří komentátoři četli tento dokument jako „liberalizaci“ předkoncilního ritu. Ve skutečnosti *Motu Proprio* stanoví, že existuje dvojí forma římského ritu: forma ničím neomezená (*řádná*), a forma vázaná na podmínky (*mimo-řádná*). Právě tato rozdílnost, co se týká podmíněnosti, zajišťuje jak možnost smíření v církvi, tak zachování principu „jistoty obřadu“, jež je nezbytným prvkem pro řádný průběh liturgického a církevního života. Jinak bychom riskovali, že budeme rozdmýchávat rozdělení, které by zcela převrátili – s následky, jež by trvaly dlouhodobě a nebyly by lehce kontrolovatelné – cíl, s nímž papežská autorita přistoupila k tomuto opatření.

1.3. Je třeba uchovat aktivní účast [věřících]

Pastorační starosti, jež vyjádřil Benedikt XVI., ukazují, že jako kritérium, zda je v kontextu slavení liturgie v tom kterém společenství možné využít „předkoncilní ritus“, má být považována „*actuosa participatio*“. Toto základní rozlišovací kritérium, jež je zřetelně přítomné v podmínkách, jež papež vyjmenovává, aby bylo možné slavit liturgii mimořádným obřadem, bude nepochybně velmi užitečným, abychom mohli dojít ke správnému rozhodnutí tváří v tvář požadavkům některých členů Božího lidu.

2. Podmínky pro liturgické slavení v „mimořádné formě“

Ze souvislé četby *Motu Proprio* a *Dopisu biskupům* lze snadno objevit „disciplínu podmínek“, jež jsou nezbytné pro určení, v jakém

případě je možné celebrovat eucharistickou (nebo svátostnou) liturgií v „předkoncilní formě“ s účastí lidu. Tyto podmínky – pastoračního rázu – se týkají dvou subjektů: věřících, jež o to žádají, a služebníků, kteří předsedají obřadům.

2.1. „Subjekty, jež žádají o mimořádný ritus“

Ohledně subjektů, kteří žádají o mimořádný ritus, je v *Motu Proprio* i v *Dopise biskupům* rozlišují podmínky objektivní a subjektivní.

2.1.1. *Objektivní podmínky: „stabilní skupina“ a uchování jednoty*

Motu Proprio přesně vymezuje objektivní podmínky, za kterých je možné přistoupit k liturgickému slavení podle „mimořádného ritu“: je to omezeno na „farnosti, v nichž stabilně existuje skupina věřících, kteří přilnuli k předchozí liturgické tradici“ (čl. 5, § 1). V tomto upřesnění dokumentu si všimněme, že nestačí přítomnost nějaké skupiny věřících, byť by se jednalo o větší počet lidí, ale je třeba, aby to byla skupina vyznačující se „stabilitou“ a „přilnutím“ ke starší liturgické tradici. Z tohoto tvrzení je možné pochopit, co je z toho vyloučeno: je vyloučena skupina, která byť i početná, je náhodně shromážděná (např. seznam podpisů na podpisovém archu nevytváří sám o sobě „stabilní a motivovanou skupinu“); je vyloučeno, aby se jednalo o žádost stabilní, avšak předloženou jednotlivcem; je rovněž vyloučena skupina lidí, byť i početná a stabilní, jejíž členové nepatří do farnosti, na jejíhož faráře se obracejí se svou žádostí; je vyloučena také žádost o „mimořádný ritus“ vyvolaná nikoliv „struk-

turální příslušností“ k předchozí tradici, ale nějakým náhodným jevem nebo zvláštními okolnostmi. Ve spojení s podmínkou stabilní skupiny předkládá papež se zvláštní pozorností také podmínku zachování jednoty: farář „**nechť zajistí, aby se dobro těchto věřících dalo do souladu s řádnou pastorační péčí ve farnosti, pod vedením biskupa podle kán. 392, aby se zamezilo nesvornosti a upevnila se jednota celé církve**“ (čl. 5, § 1).

2.1.2. *Subjektivní podmínky: liturgická formace a znalost latiny*

Vedle objektivní podmínky, kterou jsme se právě zabývali, musejí žadatelé splňovat také dvojí podmínku subjektivní, jež je spojena s jejich formací. V *Dopise biskupům* Benedikt XVI. píše: „**Užívání starého Misálu předpokládá jistou míru liturgické formace a přiměřenou znalost latiny; ať jedno, tak druhé se nevyskytuje příliš často.**“ Toto ustanovení si zaslouží dvojí úvahu:

- *Co se týká liturgické formace*

Požadavek přiměřené „liturgické formace“ obnáší dobrou znalost a průkazné osvojení si obřadu, který už nepatří k běžnému životu církve jak u laiků, tak u vysvěcených služebníků. Proto není možné brát tuto formaci jako automaticky splněnou. Tento požadavek je důležitý, aby se liturgické jednání nestalo čistě vnějškovým znamením.

- *Co se týká znalosti latiny*

Stejným způsobem vyžaduje požadavek na slavení v „mimořádné“ formě schopnost členů stabilní skupiny, jež o to žádají, aby dokázali přiměřeně vstoupit do slovní komunikace v latině, v níž se odvíjí text a struktura obřadu. Splnění této podmínky je důležité, aby chom neupadli do nebezpečí liturgického for-

malismu, v němž chybí vnitřní dozrávání, což by neslo negativní důsledky pro kvalitu farní pastorače a duchovního života jednotlivých věřících.

Na rovině pastorační účinnosti se vyžaduje, aby tyto podmínky (jak objektivní, tak subjektivní) byly přítomné všechny zároveň.

2.2. „Služebníci, jež předsedají předkoncilním obřadům“

Svěcení služebníci, kteří jsou povoláni, aby reagovali na žádosti o liturgické slavení podle dvojího *Ordo Missae*, jsou tímto ustanovením pozváni, aby brali ohled na trojí podmínku, a tak mohli účinně sloužit svému stádcí:

2.2.1. „Sprízněnost“ s předkoncilním ritem

Cílem dokumentu je vyjít vstříc těm věřícím, kteří po liturgické reformě „**zůstali silně vázání na užití římského ritu, který se pro ně stal – už od dětství – sprízněným**“ (*Dopis biskupům*). Značný počet věřících a zvláště kněží obdržel svou formaci a prožil zkušenost liturgického slavení až po zavedení liturgické reformy. Ti by tedy měli slavit liturgii v ritu, který nejenže neznají, ale který také není součástí řádného církevního, pastoračního a duchovního panoramatu, do něhož se narodili a v němž vyrůstali. Tento generační přelom bude možné uzdravit pouze ve velmi dlouhém časovém období, nikoliv jen s využitím publikací nebo instruktážních audio či videonahrávek, jež by nevyhnutelně vedly pouze k povrchnímu a improvizovanému „vyškolení“, které by neodpovídalo závažnosti slaveného Tajemství. Každé liturgické slavení, a tudíž i to, jež probíhá v mimořádné formě římského obřadu, vyžaduje dostatečnou

obřadní kompetentnost, jež nemůže být ponechána na improvizaci.

2.2.2. Zkušenost s církví a duchovní styl

Způsob slavení liturgie, jak připomíná moudrost teologie, vypovídá mnohé o tom, jak daná osoba věří, jak žije s církví a jak roste v Duchu. Současný formační proces vystavuje kněze před takovou církevní, svědeckou a duchovní zkušenost, jež nemůže být snadno převedena do kategorií „předkoncilního ritu“. Moudrost a prozíravost vyžaduje, aby nikdo neslavil liturgii v obřadu (nebo způsobem), který nezná ze své přímé zkušenosti, nebyl v něm solidně formován a necítí se k němu být „přitahován“.

2.2.3. Přijetí II. vatikánského koncilu a nových liturgických knih

Po služebnících, kteří požadují slavení podle Misálu z roku 1962, požaduje *Dopis biskupům* navíc to, že je nezbytné, aby se odkazovali na nové liturgické knihy, vzešlé z reformy II. vatikánského koncilu (srov. příloha, tabulka A). Benedikt XVI. stanoví: „**abychom žili v plném společenství, také kněží ve společenstvích, která přilnula k staršímu obřadu, nemohou ze samého principu věci vylučovat liturgická slavení podle nových liturgických knih. Úplné vyloučení nového obřadu by totiž nebylo v souladu s uznáním jeho hodnoty a posvátnosti**“.

2.3. Rozdíl mezi „mší bez účasti lidu“ a „mší s účastí lidu“

2.3.1. Slavení s účastí lidu jako „typická forma“

Motu Proprio se znovu vrací k rozlišení

mezi mší „bez účasti lidu“ a mší „s účastí lidu“. Z toho nelze bezprostředně vyvozovat, že pro jednotlivé kněze se užití mše „bez účasti lidu“ v „mimořádném ritu“ nikterak neliší od užití „řádného ritu“. Mezi těmito dvěma formami totiž existuje jistý rozdíl i v „soukromém užití“, neboť v pastorační rovině, přestože na rovině práva tomu tak striktně není, je třeba uznat, že mši s účastí lidu je nutné považovat za „typickou formu“ slavení eucharistie. Tento princip se jasně objevuje i v IGMR (III. vydání), kde je stanoveno, že mši, jíž předsedá biskup s účastí kněžstva, jáhnů a věřících, je třeba vyhradit „první místo“ (č. 112).

2.3.2. Možné přehánění: extenzivní interpretace čl. 4

Podstatná deformace pastorační a liturgické logiky tohoto dokumentu by mohlo nastat v případě, že by se velmi široce interpretoval čl. 4, který předvídá, že se každý věřící, jenž si to přeje, může účastnit „Mše bez účasti lidu“, jež je některým knězem slavena soukromě v předkoncilním obřadu. Nevhodné rozšíření aplikace tohoto článku by ve skutečnosti zcela anulovalo požadavek na podmínky, které jsou nutné pro slavení „s účastí lidu“ v předkoncilním ritu. Ve skutečnosti je i v tomto případě nutné aplikovat kritérium „aktivní účasti“. Přítomnost věřících jako „cizích nebo němých diváků“ by byla v nesouladu s ustanovením II. vatikánského koncilu, který v SC 48 stanoví: „*církev věnuje zvláštní péči tomu, aby věřící nebyli přítomni tomuto tajemství víry jako stranou stojící a němí diváci*“.

3. Závěry

Určitá forma obřadu, přestože je v rámci stanovených podmínek prohlášena za „neza-

kázanou“, má být považována za „*extra-ordinem*“, protože ze samotného principu věci není nezbytně považována za to, k čemu by se mělo vybízet nebo co by se mělo doporučovat. Ustanovení a doporučení, která církev zaujala nejprve před II. vatikánským koncilem a pak prostřednictvím liturgické reformy, se týkala jedině a výlučně „řádné formy“ liturgického obřadu. V posledních 45 letech se žádná obnova kalendáře, svátků svatých, lekcionáře ani euchologie netýkala „mimořádné formy“, která se tudíž vůči *Novus Ordo* jeví nesrovnatelně chudší (srov. příloha, tabulka B). Řádná forma římského ritu zůstává proto i nadále základní cestou pastorační, duchovní správy duší, spirituality a formace. Přítomnost „mimořádné formy“ může být pochopena bez konfliktů a v rámci logiky autentického smíření jedině v míře, v níž zůstane úzce vymezena na „mimořádné“ objektivní a subjektivní podmínky: podmínky, které – jak říká sám Benedikt XVI. – „se nevyskytují příliš často“. Jedině dostatečné rozlišování těchto podmínek dovolí, aby různá společenství církve mohla ve svém liturgickém životě načerpat z tohoto ustanovení pastorační i spirituální užitek, aby byla obnovena praxe aktivní účasti celého Božího lidu na slaveném tajemství, a tak aby očistila svá liturgická slavení – díky tomuto novému ustanovení – od jakéhokoliv možného zneužívání. Kéž tento úvodní pokus o souběžnou četbu *Motu Proprio* a *Dopis biskupům* vhodně přispěje k uskutečnění záměrů zklidnění a usmíření v této záležitosti.

*Camaldoli – Padova – Vallombrosa, 1.
září 2007*

4. Příloha – Dokument biskupů z USA

Bezprostředně po vydání *Summorum Pontificum* vydala Biskupská konference USA formou otázek a odpovědí několik vysvětlujících bodů ohledně obsahu nových ustanovení (*Twenty Questions on the Apostolic Letter Summorum Pontificum*). Zde uvádíme pouze dvě tabulky, které se nám zdají zvláště výmluvné; biskupové USA v nich zvýrazňují hlavní rozdíly mezi ustanoveními nových dokumentů a tím, co platilo dříve (*tabulka A*), a rozdíly mezi obřadem podle Misálu '62 a misálem Pavla VI. (*tabulka B*).

Tabulka A: Čím se liší nový Apoštolský list od předchozích ustanovení?

Apoštolský list papeže Benedikta XVI. se od předchozích ustanovení liší v následujících bodech:

	Quattuor Abhinc Annos e Ecclesia Dei Adflicta	Summorum Pontificum
Které knihy se mohou užívat?	<i>Missale Romanum</i> z roku 1962.	<i>Missale Romanum</i> z roku 1962 a všechny ostatní knihy římské liturgie, které byly platné v roce 1962.
Kdo může povolit užívání těchto knih?	Diecézní biskup může dát toto povolení kněžím nebo skupinám věřících podle svého uvážení, ale měl by být otevřený a velkorysý v aplikování tohoto indultu.	Každý kněz latinské církve může slavit soukromě v mimořádné formě. Duchovní pastýři jsou pozváni vyjít vstříc prosbě skupin věřících, kteří žádají slavení mše sv. a dalších svátostí v mimořádné formě.
Kdo bdí nad slavením liturgie v obou formách?	Diecézní biskup má úkol bdít nad správným slavením každého liturgického ritu. Diecézní biskup musí informovat Apoštolský stolec o tom, jak probíhá praxe ohledně indultů, které udělil.	Diecézní biskup i nadále bdí nad správným slavením všech liturgických ritů, ať řádných, nebo mimořádných. Pokud duchovní pastýř není schopen vyhovět žádosti skupiny věřících, přijme jejich žádost biskup. Nemůže-li odpovědět biskup, může být tato otázka předložena komisi <i>Ecclesia Dei</i> , která je z pověření Svatého stolce kompetentní v otázce mimořádného ritu.
Kde může být slavena liturgie v mimořádném ritu?	Liturgické slavení se může konat výlučně na místě, které určil biskup, přičemž obvykle mimo farní kostely.	Nejsou dána žádná omezení ohledně místa, kde je možné slavit liturgii v mimořádném ritu.
Musejí ti, kdo slaví liturgii ve starší formě, uznávat i aktuální liturgické knihy?	Podmínkou pro udělení indultu je uznání oprávněnosti a doktrinární správnosti aktuálního <i>Missale Romanum</i> .	Ze strany toho, kdo žádá o slavení v mimořádném ritu, se nevyžaduje akceptování současného <i>Missale Romanum</i> . Zdá se však, že se toto uznání předpokládá.
Je možné směřovat tyto dvě rituální formy?	Není dovoleno směřovat vydání <i>Missale Romanum</i> z roku 1962 a vydání současné.	Lekcionáře pro mši sv. v národních jazycích mohou být užívány i v mimořádné formě liturgie, avšak musí být zachován kalendář z roku 1962. Komise <i>Ecclesia Dei</i> se má zabývat případným začleněním nových svatých a zařazením některých prefací z řádné formy do misálu pro mimořádnou formu.

Tabulka B: Jaké hlavní rozdíly charakterizují mimořádnou a řádnou formu *Missale Romanum*?

Mimořádná forma	Řádná forma
Předkládá 1% Starého zákona.	Předkládá 14% Starého zákona.
Předkládá 17% Nového zákona.	Předkládá 71% Nového zákona.
Začíná modlitbami před oltářem, které soukromě recituje kněz spolu s ministrantem.	Začíná pozdravem a společným úkonem kajcnosti.
Jediná eucharistická modlitba: Římský kánon.	Devět eucharistických modliteb, z nichž první je Římský kánon.
Věřící obvykle přijímají eucharistii pod jednou způsobou.	Je rozšířeno dovození podávat věřícím eucharistii pod obojí způsobou.
Do závěrečných obřadů je začleněno poslední evangelium a modlitba ke sv. Archandělu Michaelovi.	Závěrečné obřady zahrnují modlitbu po přijímání, požehnání a propuštění lidu.
Uchovává modlitby a obřady z roku 1570 s několika změnami.	Byly zjednodušeny modlitby a obřady ve světle současných výzkumů a poznatků.
Pouze klerikové nebo/a „ministranti“ vykonávají liturgickou službu.	Obnovují se laické služby a povzbuzuje se k diferenciaci úkolů při liturgii.

Přeložil Jiří Plhoň